

ШЛЯХАМИ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

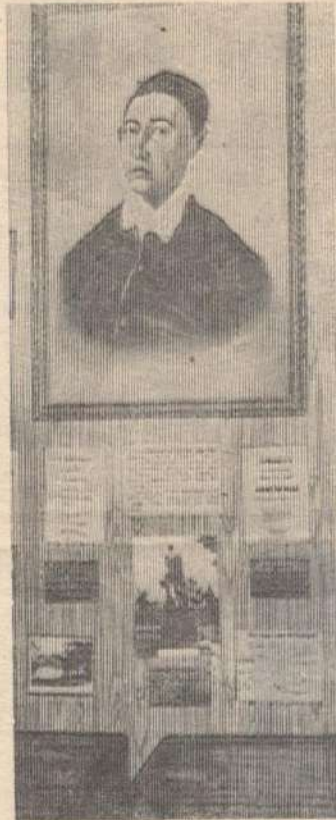
Серед найбільш загадкових і найменш досліджених фрагментів історії Лохвиці є час і обставини перебування у місті видатного українського філософа-гуманіста, поета і музиканта народного просвітителя Григорія Савича Сковороди (1722—1794). Невмолимий час і бурхливі історичні катаклізми знищили або ж порозкидали по архівах і приватних колекціях документальні пам'ятки, які б могли пролити світло на цю подію. Але навіть час не зміг витравити загадку про неї з людської пам'яті.

Г. С. Сковорода, хоча й народився в с. Чорнухах, але по-праву вважається лохвичанами своїм земляком. Життя і діяльність одного з найбільш освічених людей XVIII століття тісно переплелись з Лохвицею. В ті часи вона славилася ярмарками, на які з'їжджався люд не лише з сусідніх населених пунктів, таких як Чорнухи, а й з навколишніх губерній. Та й шлях Сковороди з Чорнух до Харкова і назад, найімовірніше, пролягав саме через Лохвицю. Не викликає сумніву, що бував Григорій Савич у місті неодноразово. Але при відсутності документальних підтверджень цього ми можемо поспиритися лише на легенди і народні перекази, які збереглися до наших часів.

Один з таких переказів розповідає про існування в Лохвиці другої половини XVIII століття школи, де навчалися грамоті діти простого люду. Заснував її один з Мартосів, представник і в лохвицької козацької старшини. Він відвів під школу частину власного будинку по вулиці Лубенській і на свій кошт найняв вчителя. Вчитель і жив при школі, але мізерна платня його мало влаштуувала. Тому весь процес опанування науки дітьми зводився до вивчення азбуки та основ лічби і тривав з осені до весни. З настанням тепла вчитель відпускав дітей на канікули, а сам йшов на заробітки, щоб на осінь знову повернутись до школи.

Вже сама по собі школа для дітей простолі-

динів була унікальним явищем на ті часи. Воно не могло пройти повз увагу мандрівного мислителя. Сковорода навідався до лохвицької школи саме весною, коли її вчитель готувався йти на заробітки. Ознайомившись з діяльністю школи, Григорій Савич попросив не розпускати дітей по до-

мівках і запропонував свої послуги у навчанні дітей. При цьому він вважав недостатнім передати учням вміння читати, писати й рахувати. Готуючи їх до нелегкого хліборобського життя, Сковорода часто виносив свої уроки в поле, у ліс, розповідав дітям про таїнства природи, особливості життя і розвитку трав, дерев, сільськогосподарських рослин. Крокуючи по рідній землі на чолі ватаги босонігих дітлахів, в полотняних торбах яких лежали окремі шматки сала або інший немудраций харч. Сковорода заворожував їх цікавою розповіддю про природу, місце людини в ній. Нерідко, проходячи полями, на яких йшли жнива, ватага зупинялася, і всі разом, засукавши рукава, в'язали хліб в

снопи, зносили їх до купи, допомагаючи жінцям і прилучаючись до хліборобської праці.

Слава про незвичайного вчителя швидко вийшла за межі школи. Навіть поважний Мартос відкладав свої справи і неодноразово приєднувався до босонігої компанії, щоб послухати народного мудреця.

Недовго викладав Г. С. Сковорода у школі, але віддача від його безкорисливої праці була величезна. Підсумком його вчителювання стало написання підручника для викладання та сама метода побудована на принципах природовідповідності. Можливо тоді зародилося у філософа твердження, яке ми знаходимо в його творі «Благодарный Еродий», спеціально присвяченому педагогічним питанням: «Рожденного на добро не трудно научить на добро... От природы, яко матери, легесенько спееет наука собою. Сия есть всенародная и истинная учительница и единая».

Педагогічні принципи і прийоми, що сприяли в першу чергу розвитку виявлених у дитини природних здібностей, через 200 років впровадив у свою практику видатний український педагог В. Сухомильський. Але слава першопрохідця по-праву належить саме Г. С. Сковороді. Втілення в життя нових принципів викладання відбулося на лохвицькій землі.

Епізод зі школою для дітей простоліудинів був не єдиним, що поєднав біографію Сковороди з Лохвицею. З покоління в покоління передавались в народі перекази і про зв'язок його з хором Лохвицького собору — будучи людиною музично обдарованою, він при відвідинах Лохвиці сам співав у хорі, проводив заняття з хористами.

В зв'язку з вище сказаним постає закономірне питання: наскільки вірогідними є приведені перекази та легенди? Документального підтвердження про перебування Г. С. Сковороди у Лохвиці ми сьогодні не маємо. Але це сьогодні. Старійшина лохвицьких краєзнавців П. А. Гребінник пригадував, що

в 30-роках в експозиції Лохвицького музею, який розміщувався тоді в приміщенні собору, чільне місце займали саме листи-оригінали Г. С. Сковороди (три-чотири), адресовані безпосередньо Мартосу і Лохвицькому благочинному. Працівник музею, що супроводжував відвідувачів, зачитував уривки з них. Наявність лохвицьких листів підтверджує й інший очевидець — працівник музею в довісній часи О. Зеленський.

Яка ж доля цих унікальних експонатів? Автор цих записок протягом тривалого часу намагався знайти їх сліди, пролити світло на цю загадку. Пошуки велися в музеях Сковороди в Чорнухах, Сковородинівці Харківської області, Переяславі-Хмельницькому. Результати були негативні — про існування лохвицьких листів філософа ніхто й гадки не мав. Нічим не змогла допомогти і глибокий знавець життя і творчості Сковороди А. М. Ніжинець з Харкова. Але в результаті пошуку вдалося встановити і цікаві моменти. Так, напередодні окупації Лохвиччини німецько-фашистськими загартниками на початку вересня 1941 року, на схід було евакуйовано дві партії музейних експонатів. Супроводжуючих осіб встановити не вдалося, відомо лише, що одна з партій була відправлена в ешелоні разом з обладнанням місцевого цукрозаводу. Подальша доля відправлень невідома. Окремі відомості говорять про те, що ешелон з обладнанням бомбила гітлерізька авіація, але воно вціліло. Листи могли бути евакуйовані, адже в першу чергу відправляли найцінніше і те, що не потребувало особливої упаковки.

Вже після визволення Полтавщини частина евакуйованих з Лохвиці експонатів все ж повернулася. Але потрапила спочатку до Полтави, де обласний краєзнавчий музей, який також дуже потерпів від окупантів (було спалено навіть його чудове приміщення), залишив у себе значну частину етнографії і бронзи. До Лохвиці пот-